

УДК: 159.9:331:316.334.22

© Грицюк І.М., 2014 р.

І.М. Грицюк
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

ОБРАЗ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ОРІЄНТИРІВ

В даній статті проаналізовано таку психологічну характеристику фахівця, що сприятиме успішному його функціонуванню, це — спрямованість особистості. Зокрема, коли мова йде про роботу у сфері діяльності «людина-людина», визначальним критерієм є соціальна спрямованість професіонала.

Ключові слова: соціономічна діяльність, спрямованість, соціальна спрямованість, професійна спрямованість, мотиви.

И.М. Грицюк

ОБРАЗ СОВРЕМЕННОГО РАБОТНИКА В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНЫХ ОРИЕНТИРОВ

В данной статье проанализирована такая психологическая характеристика специалиста, которая будет способствовать успешному его функционированию; это – направленность личности. В частности, когда речь идет о работе в сфере деятельности «человек-человек», определяющим критерием является социальная направленность профессионала.

Ключевые слова: социономическая деятельность, направленность, социальная направленность, профессиональная направленность, мотивы.

I.M. Hrytsiuk

ODERN IMAGE EXPERT IN THE SOCIAL LANDMARK

This article examines a professional psychological characteristics that contribute to the success of its operation, it is – oriented individual. In particular, when it comes to work in the field of "people-person" decisive criterion is the social orientation of a professional.

Key words: social orientation, professional orientation, motives.

Різкі зміни в політиці та економіці переривають звичні професійні стосунки, дестабілізують структури та руйнують стереотипи, щодо особливостей особистісних характеристик фахівця-професіонала.

Побудова правового, громадянського суспільства в нашій державі передбачає залучення усіх громадян до вирішення наявних соціальних проблем. Основна роль забезпечення оптимального розвитку та адаптації особистості до змінних умов, а також стимулювання її до самореалізації, відводиться працівникам соціономічної сфери. Ця професійна група охоп-

лює найбільший перелік представників професій «людина – людина», серед яких основне місце посідають психологи, соціальні педагоги та соціологи, які забезпечують вирішення складного комплексу соціальних проблем широких верств населення.

Соціономічна діяльність – це завжди прояв соціальної активності щодо навколишнього світу, і як будь-який інший вид діяльності, вона носить цілеутворюючий характер, спрямований на досягнення певного результату та пов'язана із досягненням певних цілей [4].

Соціономічну діяльність, на думку Г. Абрамової, В. Бодрова, В. Іванова, М. Лукашевич, можна пояснити як соціально-філософський та психолого-педагогічний компонент, який вбирає в себе багатогранність певної особистості та професійної діяльності фахівця: це інтегрована управлінська діяльність, спрямована на зміну сукупності умов функціонування і розвитку процесів із метою досягнення оптимальної їх відповідності інтересам і потребам особистості, груп суспільства [1; 10.]. А. Холостова вважає, що це особливий вид діяльності, метою якої є задоволення соціально гарантованих та особистісних інтересів різних груп населення, створення умов, що сприяють відновленню чи покращенню здатності людей до соціального функціонування.

Ефективність професійної діяльності фахівця соціономічної сфери залежить від його готовності до професійної самореалізації, яка передбачає, в першу чергу, сформованість внутрішньої позиції постійного самовдосконалення у практично-психологічній та соціальній діяльності. Так як діяльність такого фахівця в цілому спрямована на актуалізацію життєвих ресурсів особистості та розширення сфери її соціально-психологічних можливостей в подоланні різноманітних проблем, то це потребує усвідомлення майбутнім працівником повноцінної професійної концепції, де вирішальну роль відіграє його соціальна спрямованість, яку слід розглядати як складову професіоналізму, яка формується ще під час навчання у вищому навчальному закладі.

Виходячи з розуміння професіоналізму у сфері через поєднання соціологічних, психологічних, педагогічних бачень, можна виокремити такі елементи: професійні цінності та визнання; полімотивацію; майстерність; професійну культуру; знання, уміння, навички професійної діяльності; способи соціального впливу; індивідуально-психологічні властивості і стани особистості соціально орієнтованого працівника; спрямованість особи; ціннісні орієнтації; професійна свідомість, самосвідомість, Я-концепція, самооцінка; готовність до розвитку і саморозвитку; самопізнання і самопроекування; самоуправління; самокорекція тощо [8; 9; 11].

Сутнісні особливості розвитку професіоналізму в соціальній роботі визначаються багатьма чинниками економічного, соціологічного, психо-

логічного, етичного, культурологічного характеру, який відображає радикальні зміни ролі соціальної роботи в суспільстві, яка сприймається як реакція на негативні перетворення в країні [2].

Аналізуючи вище зазначене, соціально орієнтована робота поєднує в собі і покликання, і професію, тому професіоналізм є певною гармонізацією кваліфікованої майстерності та духовно-моральних якостей особистості, тобто: «санкціонування» діяльності як сукупність спеціалізованих знань, умінь, навичок набутих індивідом в процесі навчання у вищому навчальному закладі; професійна самосвідомість як система уявлень про значущість професії [7; 11].

Отже важливим напрямком професійної підготовки фахівців соціономічної сфери є розвиток у них високого рівня соціальної спрямованості. Саме соціальна спрямованість, на думку дослідників, є необхідною умовою формування внутрішньої просоціальної мотивації; є своєрідним стимулом для засвоєння необхідних знань, позитивного самоставлення до власної діяльності та своєї ролі в ній, потреби в самоосвіті й самовдосконаленні, що, в свою чергу, визначає успішність їх професійної самореалізації.

Класично спрямованість розглядають як ієрархізовану мотиваційно-потребову сферу, що постійно ускладнюється. Це одна з найістотніших сторін особистості, що характеризується позитивним ставленням як до суспільства, так і до себе, тому соціально спрямовані особистості, як правило, вдало поєднують особистісне та професійне життя [6].

С. Максименко розглядає спрямованість як дійсне об'єднання найважливіших цінностей, найважливіших смислоутворюючих мотивів, які роблять життя людини структурованим, упорядкованим та цілеспрямованим. Спрямованість, на його думку, є виключно особистісним показником, і визначає досягнення, стиль життя, стиль спілкування особистості і те, ким вона може бути [12]. Тобто це суб'єктивна характеристика особистості, що розкриває її ставлення до оточуючої дійсності, так і до самої себе.

Український соціолог В. Хмелько виділяє три аспекти спрямованості особистості: ідейно-політичну, яка містить у собі різні сторони суб'єктивного ставлення людини до певних ідеологій, класів, націй, мікросоціальних груп, спільнот та соціальних організацій; соціально-культурну, тобто ставлення до праці, інших видів неполітичної діяльності, їхніх безпосередніх умов, сім'ї, до інших нечисленних соціальних груп; моральну, що включає соціальні орієнтації, які відображають суб'єктивне ставлення людини до інших людей і самої себе [5].

У своїх безпосередніх проявах спрямованість особистості виступає щодо інших людей як сукупність особистісних якостей індивіда, які хара-

ктеризують його просоціальні потреби, інтереси, прагнення, ідеали, переконання, цінності тощо [8]. Виражена активність внутрішнього світу людини, викликає життєвий рух особистості в професійному середовищі, в якому вона зустрічається з суспільною дійсністю. Вона має свідомий характер, оскільки її суб'єктом може бути тільки людина [2].

В узагальненому вигляді спрямованість особистості розкриває її ставлення до навколишньої дійсності і до самої себе. Спрямованість особистості та ті чи інші цінності матеріальної або духовної культури суспільства, характеризує її ціннісні орієнтації, що слугують загальними орієнтиром для людської поведінки [3].

Професійна спрямованість характеризує готовність особистості до професії, що обирається. Вона визначається загальним позитивним ставленням до праці, високим рівнем загальноосвітньої підготовки, інформованістю про професії, знанням шляхів їх здобуття [12].

В цілому під спрямованістю особистості розуміється складне утворення в її психологічній структурі, яке повинно окреслити особливості поведінки та дій людини, що визначають у соціальному плані риси її характеру. При цьому просоціальна спрямованість проявляється: в особливостях інтересів особистості (інтерес до суспільних проблем, соціальна сміливість, нечутливість до соціальних загроз та ін.); в особливостях цілей, що ставить перед собою людина (віднайти ефективні способи надання допомоги в різних сферах суспільної практики, навчитись розуміти поведінку інших людей та ін.); в інтересах та потребах людини; в установках особистості [12].

У світовій психологічній науці можна простежити думки відомих психологів, які органічно доповнюють класичні узагальнення психологічного феномену спрямованості. Зокрема, автор гуманістичного психоаналізу Е. Фром, виділяв на основі спрямованості продуктивні та непродуктивні типи характеру, які формуються в результаті взаємодії потреб і соціуму. Г. Олпорт у своїй диспозиційній теорії говорить про резонансність вивчення установок, оцінок, мотивів, відчуттів і здібностей людини в єдності. Для цього він вводить поняття «пропріум особистості», яке означає позитивну, творчу властивість людської природи, що прагне до постійного росту. Ця частина суб'єктивного досвіду людини (самість) пояснює мотивацію поведінки людей відповідно до їх актуальних намірів, а також сприяє формуванню внутрішньої єдності [6]. Р. Кеттел сформулював концепцію структурної теорії особистості, в якій зазначається, що спрямованість особистості пов'язана з індивідуальним онтогенезом та соціокультурною матрицею. Згідно його теорії певні риси особистості представляють собою відносно постійні тенденції реагування у певній ситуації [1]. Автор епігенетичної теорії особистості Е. Еріксон показує, як особистість поступово створює себе своїми вибо-

рами і починає збагачувати, змінювати суспільство і навіть задавати новий напрямок його історичному розвитку [9].

Як видно з проведеного аналізу робіт зарубіжних персоналогів, висвітлюються тонкі психологічні процеси і утворення, які впливають на інтерпретацію, осмислення, інтонування суб'єктами суспільних процесів і життя в цілому.

З огляду наукових здобутків вітчизняних психологів сьогодення, так само простежується тенденція цілісного аналізу спрямованості особистості [11]. Так, за домінуючою в діяльності та поведінці людини мотивацією, розрізняють три основні види спрямованості: спрямованість на взаємодію, спрямованість на завдання (ділова спрямованість) і спрямованість на себе (особиста спрямованість) [12]. Спрямованість визначає вибірковість відношень та активність особистості, а отже визначає й її поведінку та діяльність. Спрямованість особистості характеризується соціальною зрілістю, високим рівнем моральності, широким колом інтересів та пов'язана з емоційним забарвленням життєдіяльності. Для формування професійної спрямованості майбутнього фахівця соціономічної сфери важливо, щоб обрана ним професія була бажаною [7].

Основними проявами соціальної спрямованості є просоціальні потреби та мотиви, ціннісні орієнтації, рівень домагань, перспективи та цілі особистості. Відповідно соціальна спрямованість вимагає сформованості соціальних цінностей та просоціальних мотивів, наявності стійкого інтересу до людей та їх проблем, схильностей та намірів допомагати іншим. В цілому соціальна спрямованість визначає інтерес до діяльності у сфері «людина – людина», спрямований на становлення загальнолюдських пріоритетів взаємодії з іншими людьми.

Слід пам'ятати, що бути соціально спрямованим означає діяти відповідно до тих морально-етичних принципів, що є для людини особистісно значущими, та не зважати на несприятливі умови і обставини. Маючи внутрішню свободу у реалізації соціальної спрямованості означає, що така людина цілеспрямована, ініціативна та відповідальна. Соціальна спрямованість відкриває майбутньому професіоналу широкі можливості не тільки активно залучати нові, більш ефективні, на його думку, методи і прийоми роботи, самостійно вибудовувати траєкторію побудови власної професійної кар'єри, а й зобов'язує до відповідальності за якість професійних знань і вмій та обрану стратегію професійної самореалізації. Тому майбутній фахівець повинен постійно бути готовим до того, щоб набувати практично корисні конкретні знання і навички, виховувати мотивацію до самовдосконалення, бути підготовленим до реальних умов життя, до нестабільності та невизначеності. А сформована соціальна спрямованість є тією інтенцією професійного зростання, яка визначає логіку соціально-професійного

уреальнення серед різноманітних стереотипів та пріоритетів професійного та особистісного життя.

Соціальна спрямованість є ознакою досягнення успіху в професійній діяльності, де основними атрибутами виступають сформовані категорії професійного мислення, характерологічні властивості досягнення мети та тенденції до постійного самовдосконалення. На думку Б. Ломова спрямованість особистості є тією рушійною силою, яка визначає вибірковість ставлень по відношенню до активності особистості, в тому числі, і до регуляції власної активності на етапі вибору професії [11].

Література

- 1.Абрамова Г.С. Введение в практическую психологию / Абрамова Г.С. — М.: АКАДЕМІА, 1996. — 224 с.
2. Адамчук В.В. Экономика и социология труда: учеб. для вузов / Адамчук В.В., Ромашов А.В., Сорокина М.Е. — М.: ЮНИТИ, 1999. — 407 с.
- 3.Алстед Я. Психология, социология, общество: модели мотивации / Я. Алстед // Социолог. исслед. — 2002. — № 9. — С. 17-28.
- 4.Бернлер Г. Теория социально-психологической работы: пер. со швед. / Г. Бернлер, Л. Юнссон. — М.: Союз, 1992. — 154 с.
- 5.Бодров В.А. Психология профессиональной деятельности: Теоретические и прикладные проблемы / Бодров В.А. — М.: ИП РАН, 2006 — 165 с.
- 6.Божович Л.И. Проблемы формирования личности. Избранные психологические труды / Под ред. Д.И. Фельдштейна. — М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО "МОДЭК", 1997. — 352 с.
- 7.Борисова Е. М. Индивидуальность и профессия / Е.М. Борисова, Г.П. Логинова. — М.: Знание, 1991. — 165 с.
- 8.Бочарова В.Г. Профессиональная социальная работа: личностно-ориентированный поход / Бочарова В.Г. — М. : ИПСР РАО, АСОПнР РФ, 1999. — 184 с.
- 9.Дикая Л. Г. Психическая саморегуляция функционального состояния человека / Дикая Л.Г. — М.: ИП РАН, 2003. — 165 с.
10. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Ильин Е.П. — СПб.: Питер, 2002. — 508 с.
11. Капустина А.Н. Профессия и личность: социально-психологическая характеристика природных качеств личности / Капустина А.Н. — Л.: Знание, 1987. — 15 с.
12. Максименко С.Д. Основи генетичної психології: навчальний посібник / Максименко С.Д. — К.: НППЦ Перспектива, 1998. — 220 с.